

Ennakoivien toimijoiden diskursiivinen tuottaminen syntyvyyden vähenemistä käsittelevissä kanta-aottavissa kirjoituksissa

Jenna Siivonen & Hanna-Mari Ikonen

Syntyvyyden väheneminen on kiivaasti keskusteltu aihe. Vähenemisen syitä on etsitty esimerkiksi työelämän epävarmuudesta, työn ja lastenhoidon yhteensovittamisen hankaluuksista ja lapsiperhe-elämän vähäisestä houkuttelevuudesta pidentyneen nuoruuden kulttuurissa. Tätä sekä mediassa että tutkimuskirjallisuudessa käytyä keskustelua täydennämme tarkastelemalla ennakoinnin teorian ulottuvuuksia *Helsingin Sanomissa* vuosina 2018–2019 julkaistuissa syntyvyyden vähenemistä koskevia kanta-aottavissa kirjoituksissa. Diskurssianalyttisiä välineitä käyttäen osoitamme, miten kirjoituksissa tuotetaan yksilöistä ennakoivia toimijoita ja miten ennakoinnista tuotetaan, erityisesti nuorille naisille, normatiivisesti oikea tapa suhtautua lastensaamiseen. Kirjoituksissa varsinkin työelämään liitetään epävarmuutta, joka lastensaannin epävarmuuteen yhdistyessään luo tulevaisuuden ennakoinnista haastavan ja affektiivisesti latautuneen projektin. Lopuksi visioimme yhteiskuntaa, jossa elämää ylläpitävien suhteiden luominen riittäisi tulevaisuuden suunnitelmaksi sukupuolesta riippumatta.

AVAINSANAT: DISKURSIIVISUUS, ENNAKOINTI, LAPSETTOMUUS, PREKARISUUS, SYNTYVYYS

Syntyvyydestä kannetaan huolta niin Suomessa, jossa syntyvyys on Pohjoismaiden alhaisinta (SVT 2020), kuin monissa muissa kehittyneissä länsimaisissa (esim. Fleming 2020). Vielä 2010-luvun alussa vähentynyttä syntyvyyttä pidettiin pitkittyneen taloudellisen taantumun seurauksena (Paulavaara 2013; Nurmi 2014). Viime vuosikymmenen loppupuolella saatiin kuitenkin huomata, ettei syntyvyys lähtenyt talouden kanssa nousuun (Grönholm 2020). Niin taloustieteessä (Huttunen & Kellokumpu 2016),

väestötieteessä (Miettinen 2015; Miettinen & Jalo-vaara 2020; Miettinen & Rotkirch 2008; Kurronen 2021), tilastotieteessä (Sutela 2013) kuin työ- ja perhepolitiikan tutkimuksessakin (Pekkola & Lehtonen 2016) on havaittu, että kansallista talustilannetta voimakkaammin nuorten aikuisten perheellistymissuunnitelmiin vaikuttaakin henkilökohtainen työllisyystilanne ja kokemus sen varmuudesta tai epävarmuudesta. Talouden ja työmarkkinoiden muutosten lisäksi lapsettomuuden lisääntymisen

ja lapsilukujen pienentymisen syiksi on havaittu sopivan kumppanin puute, muut mielenkiinnon kohteet elämässä, pidentyneet opinnot sekä vanhemmuuden normit ja sen oletettu vaativuus (Rotkirch ym. 2017; Alakärppä, Sevón & Rönkä 2020). Sen sijaan ilmastohuolen vaikutusta lasten hankkimatta jättämiseen ei ole pystytty toistaiseksi juurikaan jäljittämään tutkimuksessa, vaikka julkisuudessa aiheita pohditaan paljon (ks. Vanha-Majamaa 2019; Mykkänen 2021). Vähälukuisessa sukupuolentutkimuksellisella otteella tehdyssä syntyvyyden vähenemistä käsittelevässä tutkimuksessa on tarkasteltu väestöpoliittista syntyvyysretoriikkaa. Sen on todettu pyrkivän toisaalta sukupuolineutraaliuteen mutta samalla tuottavan reproduktiivisesta toimijuudesta sukupuolistunutta ja naiskeskeistä (Patosalmi 2011; Isola 2012). Laajemmin feministisessä tutkimuksessa on teoretisoitu sitä, miten naisten reproduktiiviset kehot ovat historiallisesti olleet (bio)poliittisten määrittely- ja hallintakamppailuiden kohteena niin Suomessa (esim. Helén 1997; Meskus 2009; Yesilova 2009; Homanen 2017) kuin kansainvälisestikin (esim. Repo 2011).

Tässä artikkelissa lähdemme siitä ajatuksesta, että niin talous- ja työtilanteeseen kuin elämäntavan muutoksiinkin liittyvät ehdotukset syntyvyyden laskun selitysmalleista näyttävät yhdistyvän elämän kaikkinaiseen epävarmistumiseen, elämän kehysten prekarisoitumiseen sukupuolistuneella tavalla (Jokinen 2013). Erityisesti tulevien työmarkkinoiden vaikea ennustettavuus ja epävarmuus omista töistä hankaloittavat yksilöiden tulevaisuuden suunnittelua. Huomionarvoista on, että lastensaanti-ikäiset aikuiset kohtaavat samanaikaisesti monia muutoksia, kuten määräaikaisen työn ja intensivoituneen vanhemmuuden haasteet (Närvi 2014). Esitämme, että yleistyneesti prekaarissa elämässä keskeiseksi taidoksi niin yksilötoimijoille kuin hallinnollekin näyttää muotoutuvan *kyky ennakoida tulevaa*. Ennakointia edellytetään erityisesti naisilta, joille kasaantuu biologisista ja sosiaalisista syistä miehiä enemmän myös lisääntymiseen liittyviä kysymyksiä ratkaistavaksi. Näin ollen myös kysymykset perheen ja työn yhdistämisestä koskevat korostuneesti naisia (Vuorinen-Lampila 2018; Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019). Nuoret, lisääntymisen kannalta otollisen ikäiset aikuiset ovat yliedustettuja sekä määrä-

aikaisissa että osa-aikaisissa työsuhteissa. Naisia on näissä epätyypillisissä työsuhteissa miehiä enemmän. Lisäksi psyykinen oireilu, kiireentuntu, jakamisongelmat ja huoli uupumisesta ovat naisilla yleisempiä kuin miehillä. (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019.) Lisähaasteen yksilöiden lapsipäätöksiin tuovat työn ja perheen yhdistämiselle asetetut affektiiviset vaatimukset – ne olisi sovittava yhteen tasapainoisella ja onnellisella tavalla (Rottenberg 2014; Ikonen 2021). Erityisesti lisääntymisiässä oleville naisille ennakointi tarkoittaa siis myös kykyä optimoida lisääntymiseen liittyviä valintojaan.

Näemme, että ennakkoinnin halu ja taito ovat hyveitä yksilöllistä riskien hallintaa korostavassa uusliberalistisessa yhteiskunnassa. Tukeudumme lääketieteellistä antropologiaa ja feminististä tieteen- ja teknologiantutkimusta edustavien Vincanne Adamsin, Michelle Murphyn ja Adele E. Clarken (2009) ennakkoinnin (*anticipation*) käsitteeseen. Tätä käsitettä soveltamalla tarkastelemme *Helsingin Sanomissa* vuosina 2018–2019 julkaistuja syntyvyyden vähenemistä kommentoivia mielipidekirjoituksia, kolumneja ja vieraskynätekstejä. Analysoimme syntyvyyshuoleksi nimeämäämme (myös Nätkin & Vuori 2007) keskustelua epävarmuuden ja haurauden kokemusten sekä näitä kokemuksia aiheuttavien hallinnan ja ennakkoinnin vaatimusten näkökulmasta. Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat: Miten kantaaottavissa kirjoituksissa tuotetaan yksilöistä ennakoivia toimijoita? Miten ennakkoinnista tuotetaan, varsinkin nuorille naisille, sellainen normatiivisesti oikea affektiivisen ja ajallisen orientoitumisen tapa, jona Adams, Murphy ja Clarke (2009) sitä kuvaavat? Koska tulevaisuuden ennakointi rakentuu vaatimukseksi yleistyneesti prekaarissa elämässä, vaatimusten affektiivisuus nousee välttämättömäksi syntyvyyskeskustelun piirteeksi, kuten jo nimitys syntyvyyshuolikin antaa ymmärtää. Nivomme seuraavassa yhteen työn ja koko elämän prekaarisuutta, ennakkoinnin politiikkaa ja näiden sukupuolistuneita ja affektiivisia sisältöjä.

PREKARISOITUNUT ELÄMÄ JA ENNAKOINNIN POLITIIKKA

Suomalaiset yhteiskuntatutkijat ovat kehittäneet niin sanottua laajaa prekaarisaatioteesiä (Jokinen,

Venäläinen & Vähämäki 2015), jossa otetaan läh-
tökohdaksi kapitalistisen tuotantotavan muutok-
sen synnyttämä, syvälle ulottuva prekarisaation
kokemus (Jokinen, Venäläinen & Vähämäki 2015;
Rokkonen 2020). Tällöin painotetaan, ettei kyse
ole ainoastaan työmarkkinoiden muutoksesta ar-
vaamattomampaan suuntaan ja epätyypillisten
työsuhteiden lisääntymisestä, vaan epävarmistu-
misesta monia elämänalueita kattavana ja myös
affektiivisena ilmiönä. Laajan prekarisaatioteesin
kiinnostus tunteisiin ja affektiivisuuteen ohjaakin
tarkastelemaan epävarmuuden ja tulevaisuuden
hallinnan mekanismeja. Adamsin, Murphyn ja Clar-
ken (2009) ennakoinnin käsite kiinnittää huomion
yksilölle asetettuihin vaatimuksiin luoda elämäänsä
varmuutta ja kontrolloida elämää. Käsite jakautuu
viiteen ulottuvuuteen: velvoite (*injunction*), abduk-
tio (*abduction*), optimointi (*optimization*), varautu-
minen (*preparedness*) ja mahdollisuus (*possibility*).
Ennakoinnin käsitteen tuominen prekarisaatiokes-
kustelun rinnalle auttaa valottamaan sitä, mikä epä-
varmuuden kokemuksesta on yksilölle niin vaike-
aa. Velvollisuus toimia tulevaisuutta ennakoiden
törmää kokemukseen tulevaisuuden epävarmuus-
desta. Väitämme, että juuri tässä törmäyspistees-
sä nuoret aikuiset ja erityisesti naiset tekevät lapsi-
päätöksensä.

Adamsin, Murphyn ja Clarken (2009) mukaan en-
nakointi on tulevaisuutta kohti elämistä affektiivis-
ena ja ajallisena orientaationa ja ajan politiikkana.
Erilaisten teknologioiden avulla luodaan spekulatiivisia
ennusteita, jotka ohjaavat myös ihmisten
arkea mahdollistaen ja edellyttäen spekuloi-
tuun tulevaisuuteen valmistautumista. Spekulatiiviset
ennusteet lupaavat yhtäältä varmaa ja universaalia
tietoa mutta toisaalta tekevät mahdollisuushorison-
tista alati muuttuvan. Tästä seuraa, että ennakoin-
nista ja aavistelusta on tullut entistä vallitsevampi
affektiivinen tila ja tapa orientoitua aikaan. Adams
ja kumppanit tunnistavat ennakoinnin vaatimuk-
set laajemmin instituutioiden toimintalogiikkana,
mutta painopiste on ennakoinnilla yksilöllisen val-
mistautuneisuuden mielessä.

Ennakoinnin viidestä ulottuvuudesta ensimmäi-
nen, *velvoite*, kuvaa ennakoinnin moraalista ulottu-
vuutta, velvollisuutta ennakoita. ”Asioista perillä
oleminen” ja mahdollisiin tulevaisuuksiin valmis-

tautuminen, joko riskejä torjuen tai niistä hyötyen,
kuuluvat hyvän kansalaisen ominaisuuksiin. Toi-
nen ulottuvuus, *abduktio*, kuvaa ennakoinnin vaati-
maa päättelymallia, jossa liikutaan sekä menneisyy-
den, nykyhetken ja potentiaalisten tulevaisuuksien
että empiirisen tiedon ja niistä johdettujen abstrak-
tien päätelmien välillä. Menneisyydessä kerätyn
datan pohjalta tehdään nykyhetken näkökulmas-
ta parhaaksi arveltuja tulevaisuuteen suuntautu-
via ratkaisuja. Ennakoinnin ollessa vallitseva aikaan
orientoitumisen tapa ja affektiivinen sävy tulee ny-
kyhetki ikään kuin tulevaisuuden kaappaamaksi,
jos tulevaisuus näyttää uhkaavalta. Kolmas enna-
koinnin ulottuvuus on *optimointi*, joka merkitsee
moraalista vastuuta toimia parhaan mahdollisen
tulevaisuuden turvaamiseksi. Optimointi voi myös
merkitä toimeen tarttumisen lykkäämistä ”parhaan
mahdollisen” tavoittelemisen nimissä. ”Paras mah-
dollinen” kuitenkin aina pakenee tavoittelijaansa.
Varautumisen merkitys on vastakkainen optimoin-
nille. Sen sijaan, että jokin ei-toivottu tilanne pyrit-
täisiin estämään, siihen valmistaudutaan. Viides en-
nakoinnin ulottuvuus on *mahdollisuus*, joka kuvaa
ennakoinnin avaamia hyötyjä, tilaisuutta reagoida
tulevaan skenaarioon parhaalla mahdollisella
tavalla. Se onkin parhaan mahdollisen tavoittelus-
saan kietoutunut optimointiin. (Adams, Murphy &
Clarke 2019, 254–259.)

Tulevaisuuteen suuntautumista ovat feministi-
sen tutkimuksen kentällä teoretisoineet muutkin.
Lisa Adkins (2008) kuvaa, miten erityisesti nuorten
naisten työelämässä on muodollista kompetenssia
enemmän merkitystä vielä aktualisoitumattomilla
potentiaalisuuksilla (myös McRobbie 2007). Lauren
Berlant (2011) on analysoinut ”julmaksi optimismik-
si” (*cruel optimism*) nimittämäänsä tunnerakennetta
prekaareja yksilöitä yhdistävänä tekijänä. Optimis-
mi voi osoittautua julmaksi, sillä lupaus aina vain
paremmasta tulevaisuudesta tulee yksilötasolla yhä
vaikeammin saavutettavaksi.

Lastenhankinnan kysymyksessä tulevaisuuteen
suuntautuminen merkityksellistyy erityisellä taval-
la. Pohdintoihin vaikuttaa voimakkaasti myös val-
litseva vanhemmuuskulttuuri, joka näyttää Suo-
messakin olevan intensiivisen vanhemmuuden
ideologian ohjaamaa. Ideaa kierrätetään äitiryh-
missä, sosiaalisessa mediassa ja asiantuntijapuhees-

sa. Intensiivinen vanhemmuus on lapsikeskeistä, asiantuntijatiedon ohjaamaa ja tunneintensiivistä ja vaatii taloudellista panostusta (Hays 1996). Vanhemmuuden ”onnistumisen” ajatellaan olevan suorassa yhteydessä lapsen elämänsäkuuluun, ja hyvällä vanhemmuudella pyritään luomaan lapselle paras mahdollista tulevaisuutta (Lee ym. 2014). Sukupuolikäsitykseltään yleisesti ottaen cis-normatiivisessa intensiivisen vanhemmuuden kulttuurissa vastuu lapsen optimaalisesta kehityksestä lankeaa yhä pääasiallisesti äideille sitkeiden työelämän ja perheen sukupuolitapaisuuksien sekä onnistuneen varhaisen vuorovaikutuksen merkityksen korostamisen vuoksi. Nuorten naisten pitäisi siis osata ennakoita tulevaisuuttaan sekä työelämässä että potentiaalisina äiteinä samalla kun sekä työn että äitiyden voi nähdä intensivoituneen.

Syntyvyyskeskustelussa monenlaiset toimijat yksittäisestä kansalaisesta poliittisiin puolueisiin ja valtiollisiin tutkimuslaitoksiin kommentoivat naiskehoissa tapahtuvaa toimintaa kansantalouden ja globaalien haasteiden nimissä. Esitettyjä kommentteja tyyppillisesti yhdistää juuri tulevaisuuden riskien ennakointi ja niihin valmistautumisen tärkeys. Suorastaan moraalinen velvollisuus ennakoita tulevaisuutta lisääntyy samalla kun elämisen ehdot prekarisoituvat. Tässä artikkelissa tavoittelemme julkisessa keskustelussa jo tarjottujen alentuneen syntyvyyden selitysten taakse kurkottavaa tulkintaa ja pohdimme, voiko yksilölliseen ja yhteisölliseen lisääntymishuoleen löytää uutta ymmärrystä ennakkoinnin käsitteen avulla.

KANTAAOTTAVAT SANOMALEHTITEKSTIT JA ENNAKOINNIN KÄSITTEEN OHJAAMA DISKURSSIANALYYSI

Tarkastelemme tässä artikkelissa *Helsingin Sanomissa* ajanjaksolla 2018–2019 julkaistuja syntyvyyden vähenemistä koskevia mielipidekirjoituksia, kolumneja ja vieraskynäkirjoituksia. Analyysi on edellä esitellyn ennakkoinnin teorian ohjaamaa. Teemme diskurssianalyttisiä välineitä apuna käyttäen aineistosta teoriasidonnaista tulkintaa, jossa liitämme syntyvyyskeskustelun analyysia laajempaan teoreettiseen keskusteluun (Pälli & Lillqvist 2020, 387–388). Analyysimme pohjautuu osittain ensim-

mäisen kirjoittajan opinnäytteeseen, jossa hän havaitsi aineistolähtöisen diskurssianalyysin keinoin *Helsingin Sanomien* kantaaottavien kirjoitusten syntyvyyspuhepuheen olevan yksilöä ja erityisesti nuoria naisia vastuuttavaa. Adamsin, Murphyn ja Clarcken (2009) nimeämät ennakkoinnin ulottuvuudet mahdollistavat tämän vastuuttavan puheen syvällisemmän analyysin.

Analysoitavat tekstit on julkaistu *Helsingin Sanomissa* aikavälillä 14.11.2018–24.10.2019. Rajasimme aineiston tälle aikavälille siksi, että 16.11.2018 julkaistiin väestöennuste, jota Väestöliiton tutkijat itse kommentoivat jo 14.11.2018 julkaistussa mielipidekirjoituksessaan. Muut kirjoitukset seurasivat tätä keskustelunavausta. Väestöennusteessa muun muassa todettiin vuoden 2017 hedelmällisyysluvun olleen ”Suomen historian matalin”. Ennusteesta myös uutisoitiin dramaattisin sanankääntein: ”Uusi väestöennuste julkistetaan tänään, eikä sitä ole koskaan ennen pelätty näin.” (Niskakangas 2018.) Kirjoittelu olikin aktiivisinta heti väestöennusteen jälkeen, vuoden 2018 loppupuolella. Aineistoa kerättiin vuoden ajan. Lopullisen aineiston tarkasteluväli jäi kuitenkin vuotta lyhyemmäksi, koska viimeisten viikkojen aikana ei julkaistu syntyvyyttä käsitteleviä kirjoituksia. Keskustelu syntyvyydestä toki jatkuu yhä. Esimerkiksi koronaepidemian aikana kotona vietetyn ajan lisääntymisen on povattu lisäävän myös lastensaantihaluja. Näyttääkin, että Suomessa näin on todella tapahtunut, kun taas useimmissa muissa maissa syntyvyys on vähentynyt pandemian aikana (Human Fertility Database 2021).

Aineisto koostuu 46 kirjoituksesta, joista 2 on vieraskyniä, 7 kolumneja ja 37 lukijoiden mielipidekirjoituksia. Lukijan mielipide on nimensä mukaisesti *Helsingin Sanomien* lukijan kirjoittama mielipidekirjoitus. Kolumni on säännöllisesti julkaistava kolumnistin kirjoittama kannanotto. Vieraskynät ovat ajankohtaisia, väitteellisiä ja analyttisiä tekstejä, joiden tarkoitus on aloittaa keskustelu. Joissakin kirjoituksista on vain nimimerkki, toiset on julkaistu kirjoittajan nimellä. Noin 40 prosentissa aineistosta kirjoittajat kuvaavat omia kokemuksiaan ja suhdettaan lasten saamiseen ja esittävät tältä pohjalta yleistyksiä ja yhteiskunnallisesti kantaaottavia väittämiä. Joissakin näistä kirjoituksista painotus on henkilökohtaisen kokemuksen kuvailussa, toi-

sissa taas oma kokemus esitetään yhteiskunnallisen tason pääargumenttia vahvistavana taustatekijänä. Lopuissa kirjoituksissa henkilökohtaiseen kokemukseen ei vedota ollenkaan vaan keskitytään vähenevään syntyvyyteen ilmiönä, tuodaan siihen jokin näkökulma ja mahdollisesti ehdotetaan kollektiivisia toimenpiteitä tilanteen muuttamiseksi.

Pidämme näiden eri tekstityyppien tarkastelemista yhdessä perusteltuna ensinnäkin siksi, että ne jakavat kannanottamisen ja argumentoinnin yhteisenä tavoitteenaan. Lisäksi meitä kiinnostaa se, miten monin eri tavoin paikantuvat kirjoittajat käyttävät, uusintavat ja luovat vähenevän syntyvyyden merkitysjärjestelmiä ja nojautuvat ennakoinnin teoriassa nimettyihin ulottuvuuksiin. Kantaottavat kirjoitukset ovat toimitettuja tekstejä moniäänisempiä. Erilaiset tekstit ammentavat samasta merkityksistä ja arvovarannosta, ja niiden välillä on keskusteluyhteys (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 120).

Käytämme kriittisen diskurssianalyysin lähestymistapaa ja välineistöä jäljittääksemme niitä kielellisiä prosesseja, joissa ennakoinnista tuotetaan normatiivisesti oikea affektiivisen ja ajallisen orientoitumisen tapa. Diskurssianalyysissä kielen käytön ajatellaan uusintavan ja ylläpitävän sosiaalisia identiteettejä, suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä mutta voivan myös muuttaa niitä (Fairclough 1997). Kriittisessä diskurssianalyysissä kielenkäytön ja tuotettujen merkitysjärjestelmien analyysin avulla pyritään pääsemään käsiksi laajempiin yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin ilmiöihin (Pälli & Lillqvist 2020, 388).

Diskurssianalyysin suhde ennakoinnille keskeiseen affektiteoriaan on jännitteinen, sillä affektin käsitteellä on yhteiskuntatieteissä pyritty viemään huomio kielellisestä todellisuudesta kehollisuuteen. Adamsin ja kumppaneiden (2009, 249) tapaan nojaamme affektikäsitteessämme Sara Ahmedin (2004) tunnetalouden teoriaan. Ahmed vastustaa arkikäsitteistä tunteista, jotka saavat alkunsa yksilön sisäisessä maailmassa ja joita voidaan ilmaista ulospäin, ja korostaa omassa affektikäsitteessään tunteiden yhteiskunnallisuutta. Ahmed ei ajattelussaan tee käsitteellistä eroa tunteen ja affektin välille, vaan kirjoittaa affektiivisuudesta tunteiden leviämisen ja kierrättämisen sosiaalisena prosessina. Tunnetaloudella hän tarkoittaaakin sitä mekaniikk-

kaa, jolla tunteita kierrätetään vuorovaikutuksessa. Ahmed (2014, 12–16) tarkastelee ”tekstien tunteellisuutta” eli kielenkäyttöä affektien levittämisen muotona. Puheessa ja kirjoituksessa tuotetaan narratiiveja, joissa affektit kiinnittyvät objekteihin tai kehoihin. Mitä enemmän tiettyjä narratiiveja kierrätetään esimerkiksi mediassa, sitä tiukemmin niissä esiintyvät tunteet ja niiden kohteet kiinnittyvät toisiinsa. Ahmedille (emt.) keskeinen kysymys onkin, mitä seurauksia on tiettyjen tunteiden nimeämisellä tai kausaliiteetin tuottamisella tunteiden subjektien ja objektien välille. Vaikka Ahmed tutkii affektiivisuuden analyysissään kieltä, hän korostaa olevansa kiinnostunut niistä kehoista, joita nimitetään tunteiden syiksi tai kokijoiksi (2014, 216). Sekä ennakoinnin teoriaan että laajaan prekarisaatioteesiin sisältyy ajatus tunteista yhteiskunnallisina ja sosiaalisesti tuotettuina mutta myös kehollisina kokemuksina. Emme kuitenkaan oleta voivamme päästä mielipidekirjoituksia lukemalla tarkastelemaan kenenkään koettuja, kehollisia tuntemuksia, vaikka ne teoreettisen keskustelun kannalta ovatkin relevantteja. Sen sijaan tarkoituksenaamme on diskurssianalyysin avulla tutkia Ahmedin kuvaamaa tekstien tunteellisuutta; ennakoinnin ja toisaalta myös prekaariuden affektiivisuuden diskursiivista tuottamista ja niihin kuuluvien tunteiden kiinnittämistä ennakoiviin toimijoihin.

Aloitimme analyysin jäsentelemällä aineistoa sisältöteemoittain ATLAS.ti-ohjelmiston avulla. Tietty ennakoinnin ulottuvuudet vaikuttivatkin esiintyvän tiettyjä teemoja käsittelevissä aineistokatkelmassa. Työmarkkinoiden teema, joka esiintyy aineistossa muita teemoja tiheämmin, liittyi velvoitteen, optimoinnin ja varautumisen ulottuvuuksiin. Parisuhdetta käsittelevissä aineistokatkelmassa tulkitsimme velvoitteen ja optimoinnin kategorioita. Vanhemmuus, joka usein kytkeytyi parisuhteen teemaan, kiinnittyi analyysissämme niin ikään optimoinnin ulottuvuuteen. Ilmastoteemaa tarkastelemme velvoitteen, abduktion ja mahdollisuuden näkökulmista. Ennakoinnin abduktiivinen ulottuvuus ilmeni myös lapsitoiveita koskevissa kohdissa. Maahanmuutto liittyi varautumisen kategoriaan yhteiskunnan tasolla. Synnyttämistä kommentoivia kirjoituksia tulkitsimme varautumisena yksilön näkökulmasta. Vapaaehtoisen lapsettomuuden tee-

maa analysoimme mahdollisuuden paikkoina.

Olemme tarkastelleet ennakoinnin ihanteen ja normin diskursiivista tuottamista kiinnittämällä huomiota siihen, millaisia oletuksia kantaaottavien sanomalehtikirjoitusten syntyvyyspuolipuhe kätkee sisälleen. Ennen kaikkea olemme kiinnittäneet huomiota teksteissä esiintyviin arvo-oletuksiin, jotka määrittävät, mikä on hyvää ja haluttavaa. (Pälli & Lillqvist 2020, 394.) Kuten olemme edellä Ahmedin ”tekstien tunteellisuuden” analyysiin liittyen tuoneet esiin, tekstin piiloihin oletuksiin voi päästä käsiksi myös kysymällä, mitä kielellä tehdään tai tullaan tuottaneeksi, eli tarkastelemalla käytetyn kielen funktioita (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 47–48). Syntyvyyspuheen piiloihin oletuksia ja kielen funktioita olemme analyysissä tavoitelleet kiinnittämällä huomiota sanavalintoihin ja niiden negatiivisiin tai positiivisiin konnotaatioihin. Lisäksi olemme tutkineet ennakoinnin kielellistä tuottamista oikeaksi, järjestelmiseksi ja hyväksyttäväksi toimintatavaksi kysymällä, miten aineistossa legitimoidaan ja luonnollistetaan ennakointia (Van Leeuwen 2007). Hahmottaaksemme ennakoivien toimijoiden tuottamista olemme kiinnittäneet erityistä huomiota tekstissä esiintyviin positioinnin prosesseihin. Tarkkailimme, millaisesta asemasta kannanotto on kirjoitettu (reflektoiva positiointi) ja millaiseen asemaan siinä esiintyvät toimijat asemoidaan (interaktiivinen positiointi) (Davies & Harré 1990). Olimme kiinnostuneita myös positioinnin prosesseissa tapahtuvasta sukupuolittamisesta eli siitä, millaisissa yhteyksissä ja miten eri sukupuolten edustajia tekstissä käsitellään ja minkälaisia ominaisuuksia heille oletetaan. Havaitimme muun muassa kirjoituksissa kuvattujen tunnereaktioiden tekevän näkyväksi sitä, miten yksilöt itse asemoivat itseään ennakoiviksi toimijoiksi ja arvioivat toimintaansa ennakoinnin ihanteeseen verraten.

VELVOITE

Adamsin, Murphyn ja Clarcken (2009) mukaan moraalinen velvoittavuus on yksi ennakoinnin ulottuvuus. Väitämme, että ennakointia moraalisesti oikeana tulevaisuuteen suuntautumisen tapana tuotetaan myös syntyvyyskeskustelussa ja että tulevaisuuteen suuntautuvan huolipuheen hegemo-

ninen asema syntyvyyden vähenemistä koskevassa keskustelussa jo itsessään viestii ennakoinnin velvoitteesta. Aineistossa pääasiassa naisilla näyttää olevan velvoite ennakoida sekä lastensaannin vaikutusta urakehitykseen että työmarkkina-aseman muutosten vaikutusta lasten tulevaisuuden turvaamiseen. Suhteessa lastensaantiin myös parisuhde näyttäytyy ennakoinnin kenttänä. Kauempana hämmöttää ilmastonmuutoksen muovaama karu tulevaisuus, joka niin ikään vaatii ennakoivia toimia.

Yritämme tavoittaa ennakoinnin velvoitetta tarkastelemalla siihen liitettyjä affekteja. Adams ja kumppanit (2009) kirjoittavat, että ennakoivassa ajan politiikassa tulevaisuus näyttäytyy samanaikaisesti sekä epävarmana että väistämättömänä, mikä manifestoituu usein toivon ja pelon yhteenkietoutumina, joilla on myös poliittista voimaa. Heidän mukaansa juuri affektiivinen lataus erottaa ennakoinnin pelkästä spekuloinnista ja saa aikaan toimintaa nykyhetkessä. Affektit kertovat, että tulevaisuudella on väliä. (Ema. 249.) Näin ajatellessaan Adams kollegoineen on nähäksemme samoilla linjoilla kuin tutkijat, jotka näkevät prekarisaation tunnerakenteita ravistavana elämän ehtojen epävarmuutena (Jokinen, Venäläinen & Vähämäki 2015; Rokonen 2020).

Ennakoinnin affektiivinen luonne tulee aineistossa esille eksplisiittisesti kohdissa, joissa yksilö on epäonnistunut ennakoinnissa tai puntaroi epäonnistumisen mahdollisuutta. Epäonnistumisen kuvataan aiheuttavan häpeää ja katumusta. Eräs äiti kirjoittaa ”häpeävänsä sinisilmäisyyttään”, koska ei osannut valmistautua luvatusuhteen vakinaistumisen peruuntumiseen äitiysvapaan jälkeen:

Kun palasin töihin, ennen raskautta luvattu työn vakinaistaminen lakaistiin maton alle. – – Näin jälkikäteen oma sinisilmäisyyteni hävettää. Olin ajatellut, ettei lapsen saamisella olisi suurta vaikutusta työsuhteeseeni. (Kirjoitus 16)

Sama kirjoittaja kuvaakin lasten saamisen vaativan ennakoimattomien työmarkkinoiden takia ”hullunrohkeutta”. Eräs nainen puolestaan kuvaa tuntevansa syyllisyyttä lapsensaannin mahdollisista uravaikutuksista jo sitä harkitessaan. Häpeä ja syyllisyys toimivat teksteissä osana ennakoivan toimijan representaatio-

ta. Tulevaisuuden ennakoitiin pyrkivä toimija tuntee olonsa huonoksi silloin, kun ennakointi ei onnistukaan. Häpeän esittäminen mielipidekirjoituksen osana osoittaa, että kirjoittaja tietää toimivansa ennakoinnin ihannetta vastaan. Molempien syllisyyttä ja häpeää kuvaavien kirjoittajien pääargumentti on, että naisten pitäminen määräaikaisissa työsuhteissa tekee toimeentulon ja urakehityksen ennakoinnista ja samalla lasten hankkimisesta mahdotonta. Samaa logiikkaa seurailleen moni kirjoittaja kuvaa lastensaamisen vaativan ”uskallusta” juuri työllistymisen ja työttömyyden vaikean ennakoitavuuden takia. Kirjoittajat asettavatkin yksilöityneen häpeän ja syllisyyden kyseenalaisiksi kääntämällä katseen omasta ”epäonnistumisesta” työnantajien toimintaan.

Aineistossa työelämän vaikean ennustettavuuden, epävarmuuden tai ”vaativuuden” ja vähenevän syntyvyyden yhteyttä käsittelevistä teksteistä vajaa puolet käsittelee asiaa sukupuolineutraalisti. Hiukan yli puolessa kirjoituksessa käsitellään nimenomaan naisten epävarmuutta työllisyydestä. Miehistä kirjoitettiin tässä yhteydessä kerran.

Miehet itse ja heistä kirjoittavat nimeävät lapsettomuuden syyksi työtilannetta useammin parisuhteen puutteen. Myös ennakoinnin velvollisuus näkyy miesten kohdalla aineistossa juuri parin etsinnästä kirjoitettaessa. Aineistossa on paljon vähemmän pohdintaa isyydestä kuin äitiydestä. Kahdessa lukijan mielipiteessä kuitenkin käsitellään miesten tahatonta lapsettomuutta ja halua tulla isäksi. Toinen lapsettomuuttaan sureva kirjoittaja arvioi menneitä ratkaisujaan, nuoruuden lyhyitä parisuhteita ja kumppanin pettämistä seuraavasti:

Tässä kohtaa tein selkeän virheen ja kadun joitakin asioita vieläkin. Rangaistukseni olen kuitenkin jo saanut. – Jälkeenpäin olen miettinyt, että olin tuolloin hölmö, joka uskoi romanttiseen rakkauteen. Jotkut halusivat vain kokeilla siipiään ja liihottelivat kukasta kukkaan. (Kirjoitus 37)

Aineistossa siis myös miehet kirjoittavat kokevansa ennakoinnin affektiivisen taakan, joskin työmarkkinoiden sijaan ”parisuhdemarkkinoilla”. Lyhyet suhteet ja usko romanttiseen rakkauteen ovat ”virheitä”, joita kirjoittaja katu. Hän myös kuvailee menneisyyden itseään ”hölmöksi”.

Kirjoittajat positioivat itseään suhteessa ennakoinnin velvoitteeseen. Lastensaantiin tähtäämättömät lyhyet parisuhteet kaduttavat. Aiempi kykenemättömyys ennustaa lastensaannin vaikutusta työtilanteeseen hävettää. Toimeentulon ja työuran riskeeraaminen lasten hankkimisella pelottaa ja aiheuttaa syllisyyttä jo ajatuksenakin. Lapsen saamiseen liittyvä yksilöitynyt ennakointi vaikuttaakin syntyvyyskeskustelussa kiinnittyvän pelkoon siitä, että ennakoinnissa epäonnistutaan. Epäonnistumisen pelkoa kierrätetään kaikkein eniten naisten heikkoa työmarkkina-asemaa käsittelevissä teksteissä. Lasten hankkimatta jättämistä perustellaan velvollisuudella turvata oma taloudellinen hyvinvointi. Pelkojen esitetään liittyvän myös siihen, miten lapsen hyvinvointi olisi mahdollista turvata.

Aineistossa Vapaaehtoisesti lapsettomat ry:n edustaja kuvailee lasten hankkimatta jättämistä myös suoraan vastuulliseksi, moraaliseksi ja oikeutetuksi toiminnaksi yhteiskunnassa:

On vain hyvä asia, että nuoret nykyään miettivät pitkään lasten hankintaa ja tiedostavat mahdolliset ikävätkin tilanteet lastenkasvatuksessa. Omien henkisten ja fyysisten voimavarojen, taloudellisten resurssien sekä ilmastokriisin tiedostaminen on merkki vastuullisuudesta ja realismista. (Kirjoitus 43)

Kristillisen Parempi avioliitto ry:n edustajan mukaan parisuhteen epävarma tulevaisuus puolestaan on rationaalinen ja siten legitiimi syy jättää lapset hankkimatta:

Älykkäät nuoret naiset tekevät oikeutetun johtopäätöksen: epävarmaan ja lyhytkestoiseen parisuhteeseen ei kannata hankkia lapsia. (Kirjoitus 39)

Kirjoituksissa pyritään eri tavoitteisiin: vapaaehtoista lapsettomuutta edustava järjestö puolustaa lapsettomuutta legitiiminä elämänvalintana, kun taas jälkimmäinen argumentoi sitoutumisen ja pitkäaikaisten parisuhteiden puolesta. Vakuuttelun keinot ovat kuitenkin joitakin osin jaetut. Molemmista kirjoituksissa vedotaan ennakoinnin hyveellisyyteen. Vastuullinen, realistinen ja älykäs nuori

(nainen) ottaa lapsipäätöksissään huomioon tulevan taloudellisen tilanteensa, arvioi parisuhteensa kestävyyttä, punnitsee omia voimavarojaan ja tiedostaa vielä ilmastokriisinkin. Adamsin, Murphyn ja Clarken (2009) mukaan mahdollisten tulevaisuuksien tiedostamisesta onkin tullut hyvän kansalaisen ominaisuus ja moraalinen velvoite. Samalla tieto tulevaisuudesta on aina epätäydellistä ja epävarmaa ja vaatii jatkuvaa huolehtimista, muokkaamista ja päivittämistä. Ennakoivan ajan politiikan normaatiivinen affektiivinen tila onkin jatkuva valppaus ja valmius. (Ema. 254.)

ABDUKTIO

Syntyvyysshuoli on luonteeltaan abduktiivista. Väestötietojen ja -ennusteiden perusteella muodostetaan spekulatiivinen kuva tulevaisuudesta, jossa syntyvyyden vähenemisellä ajatellaan olevan lähinnä kielteisiä vaikutuksia. Tämän spekulatiivisen tulevaisuuden perusteella vaaditaan muutoksia nykyhetkessä. Tietoa ja käsitystä menneisyydestä käytetään spekuloinnin apuna. Syntyvyysshuolta tuottavissa puheenvuoroissa liikutaan abduktiivisen logiikan mukaisesti kansallisen menneisyyden ja tulevaisuuden välillä. Aineistossa viitataan toistuvasti nälkävuosiin, jolloin Suomen syntyvyyden väitetään viimeksi olleen vastaavalla tasolla kuin nykyään. Todellisuudessa 1860-luvun nälkävuosien hedelmällisyysluvut, eli lasten määrä yhtä naista kohtaan, ovat olleet huomattavasti nykyistä korkeampia (Jalovaara 2020). Nälkävuodet toimivatkin aineistossa kollektiivista muistia hyödyntävänä metaforana, jolla syntyvyyden väheneminen pyritään kehystämään kansalliseksi tragediaksi.

Kuvittelun historian lisäksi kuviteltu tulevaisuus ohjaa niin yksilöiden, työnantajien kuin valtionkin toimia. Lastensaamista koskevat päätökset tulevat yksilöllistyneiden taloudellisten ja hyvinvoinnillisten riskilaskelmien ja toisaalta kollektiivisten ilmasto- ja syntyvyysshuolien ohjaamiksi. Tulevaa lapsettomuutta tarkastellaan nykyhetkestä käsin tai nykyistä lapsettomuutta peilataan menneisyyden valintoihin, kuten velvollisuuden kategoriasa käsitellyssä lapsettoman miehen kirjoituksessa. Abduktiota on myös lapsettomiin usein kohdistettava puhe, jossa lasten saamisen mahdollisuus ke-

hotetaan pitämään avoimena, vaikka lapsia ei juuri nyt haluttaisikaan. Yksilön tulee siis arvioida nykyhetken ratkaisujaan mahdollisesta tulevasta lapsitoiveestaan käsin. Aineistossa tämä näkyy puheena lapsettomuuden myöhemmästä katumisesta. Espoolaiseksi monilapsisen perheen äidiksi itsensä esittelevä kirjoittaja puolustaa tekstissään lasten saamista varhaisessa aikuisuudessa ja vakuuttelee lukijaa vetoamalla lapsettomuuden katumiseen:

Ainoa asia, jota voi katua ja jota ei voi perua, on se, että jättää lapset hankkimatta. (Kirjoitus 13)

Yksi sukusolujen luovuttamista lasten saamisen vaihtoehtona käsittelevä kirjoittaja kuvaa, miten edellä kuvatut asenteet ovat ilmenneet sukulaisten lapsettomalle osoittamana ”myhäilynä ja naureskeluna”: ”Kyllä se mieli siitä muuttuu.” Lisäksi kaksi kirjoittajaa kuvailee saamaansa huonoa kohtelua tilanteessa, jossa he toivoivat sterilisaatiota. Molemmissa tapauksissa terveydenhuollon edustaja suhtautui kielteisesti sterilisaatiotoiveeseen ennakoituun lapsitoiveen muuttumiseen vedoten. Abduktiivisella päättelyllä on myös tunneulottuvuus. Omien menneiden, nykyisten ja tulevien lapsitoiveiden pohtiminen vaatii omien tuntemuksien muistelua ja ennakoitua.

Kantaaottavissa kirjoituksissa syntyvyysshuoli kytketään myös ilmastonmuutokseen, joka on omanlaisensa abduktiivisen päättelyn arena. Aineistossa ilmastohuolta käsitellään kuitenkin yllättävän harvoin (vrt. Marks ym. 2021). Kuten syntyvyysshuolikin, myös ilmastokriisi halutaan usein työntää yksilöiden ratkaistavaksi. Asennemittauksien ja ilmastotyötä tekevien toimijoiden sukupuolijakaumaa tarkastelemalla voi todeta, että myös ilmastohuoli koskettaa useammin naisia kuin miehiä (Metelinen 2020). Seuraavassa Väestöliiton ja Väestöntutkimuslaitoksen johtajat kuvailevat osuvasti abduktiivista päättelyä, jossa liikutaan sekä ilmasto- ja syntyvyysshuolen ja yksilötason käytännön ratkaisujen että nykyhetken, menneisyyden ja tulevaisuuden välillä:

Nuoret aikuiset ratkaisevat syntyvyyden henkilökohtaisilla lapsitoiveita koskevilla näkemyksillään ja päätöksillään. He kysyvät, minkälainen talou-

dellinen taakka heille ja heidän lapsilleen koituu edellisten sukupolvien hyvinvoinnin turvaamisesta. He kysyvät myös, pystyvätkö nyt päätöksenteossa vahvimmin edustetut ikäluokat tekemään ratkaisuja, joilla ilmastonmuutos pysyy edes kohtuullisena ja joilla mahdollistetaan hyvä elämä tulleillekin polville. (Kirjoitus 1)

Lainauksessa nuoret aikuiset sijoitetaan diskursiivisesti ennakoivan, lapsitoiveitaan maailmantilaan abduktiivisesti heijastelevan toimijan positioon. Kirjoittajat kuvailevat nuoria aikuisia ulkoapäin mutta kuitenkin ennalta tiedettyinä. Myös sijaisvanhemmuutta eettisenä ja ekologisena ratkaisuna suosittelvat kirjoittajat perustelevat yksilöllistä lapsipäätöstä suhteessa globaaliin ekologiseen kriisiin ja ilmastonmuutokseen. Kirjoittajien mukaan ”uusia lapsia ei ole välttämätöntä tai tarpeellista tehdä” ja huolehtimatta jätettyjen lasten synnyttäminen maailmaan on ”tuhlausta”. Sen sijaan lasten vähäistä määrää voi ”kompensoida” huolehtimalla, ett-eivät ”jo syntyneet” lapset syrjäydy ja siten aiheuta kustannuksia yhteiskunnalle. Sen lisäksi, että kirjoittajien kuvailema ”yhtälö” on luonteeltaan abduktiivinen, se ilmentää pyrkimystä optimointiin, jota käsittelemme lisää seuraavaksi.

OPTIMOINTI

Optimoinnissa on kyse ”parhaan mahdollisen” tavoittelusta. Koska paras mahdollinen kuitenkin pakenee tavoittelijaansa, on optimointi loputon työskentelyä sitä kohti. Adams, Murphy ja Clarke (2009, 256–257) kirjoittavat optimoinnin tyranniasta, jossa kaikenlaisia ratkaisuja lykätään, kunnes paras mahdollinen ratkaisu on saavutettu. Lykkääminen perustuu jonkinlaiseen kuviteltuun tulevaisuuden skenaarioon valmistautumiseen. Toimenpiteiden siirtäminen tuonnemmaksi puolestaan luo uudenlaisia mahdollisia tulevaisuuksia.

Optimointi näkyy syntyvyyskeskustelussa naisten pyrkimyksissä ajoittaa lastensaanti vakaaseen työ- ja taloustilanteeseen, parhaaseen mahdolliseen parisuhteeseen ja hedelmälliseen ikään. Samalla työtilanteen kuvataan olevan oman hallinnan ulkopuolella. Varsinkin nuorten naisten työllisyyteen liitetäänkin aineistossa paljon epävarmuutta. Nuor-

rista myös tuotetaan aineistossa laskelmoivia ja optimoivia toimijoita. Yksi kirjoittaja kirjoittaa nuorten aikuisten punnitsevan lasten vaikutusta myös omaan elintasaansa. Hänen mukaansa vanhemmille on ”vanhustenhoidon sosialisoinnin” jälkeen jäänyt ”kasvatuksen taakka ja kulut mutta ei enää taloudellista hyötyä”. Eräs kirjoittaja, joka ehdottaa lapsen saamiseen liittyvien tukien irrottamista työsuhteesta, puolestaan kuvailee potentiaalisia vanhempia näin:

Uusi tuen antamisen muoto antaisi nuorille ihmisille vapautta suunnitella omaa ja perheensä elämää ja rytmittää siihen lasten syntymää ja työelämään osallistumista. Kun elinikä pitenee ja eläkeiät nousevat, parhaassa hedelmällisyydessä lapsensa saaville jää kymmeniä vuosia aikaa tehdä työuraansa. (Kirjoitus 4)

Nuoret aikuiset ”suunnittelevat” ja ”rytmittävät”. Myöhemmin kirjoittaja kertoo omasta positiivisesta kokemuksestaan äidiksi tulemisesta 21-vuotiaana ja kannustaa siten nuoria naisia ajoittamaan lastensaantinsa varhaiseen aikuisuuteen ennen työelämään siirtymistä. Kirjoittaja vetoaa lukijan optimoinnin haluun tarjoamalla nuorelle naiselle sekä lasten hankkimista hedelmällisyyden kannalta parhaassa mahdollisessa vaiheessa että parasta mahdollista työuraa. Tilastojen valossa juuri lisääntymisikäiset naiset ovat kuitenkin useimmin prekaarissa työmarkkina-asemassa, kuten määräaikaisissa työsuhteissa (Tilastokeskus 2021, 62). Tällöin on vaikea optimoida, vaikka sen tarpeen tiedostaisikin. Epävarmuus tekeekin optimoinnista julmaa, kun lupaus parhaasta mahdollisesta onkin mahdotonta täyttää (ks. Berlant 2011). Aineistossa esiintyy myös väittelyä siitä, onko epävarmuus perusteltua ja optimointi mahdollista. Edellä mainittu (ks. abduktio) espoolaisäiti kannustaa kirjoituksessaan nuoria naisia luopumaan liiallisesta ura- ja perhesuunnittelusta:

Mielestäni tässä keskustelussa usein unohtuu, että olipa vakituinen työ tai ei, tietty epävarmuus säilyy aina. Esimerkiksi yt-neuvottelut voivat tulla eteen milloin vain, ja toisaalta lasta ei aina saa vaikka haluaisi, vaikka se vakituinen työpaikka olisikin. (Kirjoitus 13)

Aineistossa on myös kannanottoja parien ja tulevien, potentiaalisten parien valmentamisesta ja kouluttamisesta parhaiksi mahdollisiksi, tunnetaitaviksi vanhemmiksi neuvolassa, maistraatissa, kirkossa tai jopa peruskoulussa. Ennen intensiiviseen vanhemmuuteen astumista tulevien vanhempien parisuhdetaidot tulisi optimoida vanhemmuutta varten:

Tutkimustieto korostaa lapsuuden ja varhaisten vuosien merkitystä ihmisen kasvuille, kehitykselle ja myöhemmälle hyvinvoinnille. Tiedetään, että perheen aikuisten hyvinvointi tukee lapsen suotuisaa kehitystä. Parisuhdetta tulisi siksi tukea elämän tärkeissä siirtymävaiheissa. (Kirjoitus 2)

Vanhemmuuteen valmentamista peräänkuuluttavissa kirjoituksissa lapsia, nuoria ja pareja tarkastellaan tulevina ja potentiaalisina vanhempina. Lasten saamisesta tuotetaan normatiivinen osa elämäntulkua. Vaikka vastuu kouluttamisesta näyttäisi näissä kirjoituksissa olevan yksilön sijaan instituutioilla, kuten neuvolalla, kirkolla, koululla tai päiväkodilla, tuotetaan niissä vanhemmuudesta asiantuntijatiedon kohdetta ja tehtävää, johon pitää valmentautua. Nuorten aikuisten liiallista optimointia parisuhteen muodostamisessa kuitenkin myös vastustetaan. Tällaista kritiikkiä esittää eräs kirjoittaja, joka ehdottaa parisuhdetaitokoulutusta sitoutumiskammoisuuden ja samalla vähenevän syntyvyyden lääkkeeksi:

Ajatus siitä oikeasta on haitallinen. Suomi täytyy sinkuista, kun rimaa pidetään liian korkealla. (Kirjoitus 11)

Parisuhteeseen ja vanhemmuuteen liittyvissä kannanotoissa viitataan usein sukupuolineutraalisti nuoriin, vanhempiin ja pareihin. Koska hoivavastuu lankeaa aiemman tutkimuksen perusteella useimmiten äideille, myös intensiivisen ja asiantuntevan vanhemmuuden vaatimukset koskettavat heitä miehiä ja isiä voimakkaammin (Hays 1996; Lee ym. 2004; Rokkonen 2020). On esitetty, että naisten tehtävä on myös ylläpitää perhe- ja parisuhteita (Kolehmainen 2021). Siksi parinvalinnan optimoinnin kritiikinkin voi ajatella osuvan erityisellä tavalla naisiin. Lastensaannin ja sitä kautta pariutumisen

aikaikkuna on usein naisilla miehiä kapeampi. Juuri heidän on siis lopetettava liiallinen valikointi ja vaikiinnuttava ”ennen kuin on myöhäistä”.

VARAUTUMINEN

Varautuminen on optimoinnin kääntöpuoli, jossa parhaan mahdollisen tavoittelun sijaan varaudutaan pahimpaan. Adams, Murphy ja Clarke (2009) mainitsevat munasolujen säilömisestä esimerkkinä varautumisesta tulevaisuuteen, jossa munasolut vanhenevat. Aineistossa varautuminen näkyy teksteissä, joissa kuvaillaan äitiyteen liittyviä sukupuolittuneita ongelmia ja riskejä ja lasten saamatta jättämistä niiden takia. Kaksi kirjoittajaa käsittelee tekstissään synnytyksen ennakoitujen vaikeuksien vaikutusta lapsitoiveisiin. Toinen heistä kirjoittaa synnytyksestä riskinä, jonka naiset laskevat vaativan liian suuria uhrauksia:

Käytännössä lapsen saaminen tarkoittaa naiselle raskautta, synnytystä ja toipumista, jotka saattavat olla kokemuksina epämiellyttäviä, kivuliaita, vaarallisia, nöyryyttäviä, traumatisoivia tai pahimmassa tapauksessa tappavia. Länsimaissa moni nainen ehkä kysyy itseltään, miksi hän ottaisi tällaisen fyysisen riskin, kun mies voi tuottaa lapsen maailmaan jopa tietämättä tästä mitään. (Kirjoitus 38)

Adamsin ja kumppanien (2009, 257) sanoin ennakkoiva varautuminen on spekulatiivista ja reaktiivista valmistautumista tulevaa traumaa varten, aivan kuin se olisi jo täällä. Sen sijaan, että synnytyksen traumaattisuutta torjuttaisiin, lapset jätetään kokonaan tekemättä. Toinen kirjoittaja puolestaan lähestyy samaa aihetta synnytyspelon käsitteen kautta ja näkee raskausajan tuen lisäämisen ratkaisevaksi tekijäksi pelon voittamiselle:

Synnytyspelko voi pahimmillaan johtaa siihen, että nainen ei halua lapsia, koska pelkää synnyttämistä niin paljon. Synnytyspelon hoitoon on kuitenkin olemassa paljon erilaisia keinoja, joita tulisi hyödyntää entistä paremmin, jotta raskausaika ei kuluisi pelosta selviytymiseen tai johtaisi siihen, että lapsia ei hankita pelon vuoksi. (Kirjoitus 41)

Riskien arvioinnilla ja pelolla on kuitenkin hyvin erilaisia konnotaatioita. Puhuttaessa raskauden ja synnytyksen riskeistä tuotetaan nuorista naisista laskelmoivia ja ennakoivia toimijoita, jotka rationaalisesti arvioivat ratkaisujensa vaikutuksia tulevaisuuteensa lääketieteellistä tietoa hyväksikäyttäen. Synnytyspelkoa käsittelevässä kirjoituksessa ongelmaksi rakentuu synnytyksen riskien sijaan naisten tunneellinen suuntautuminen niihin – liika riskeihin varautuminen kääntyy peloksi ja saa naiset ratkaisemaan lasten hankkimista koskevat kysymykset tunneperustaisesti.

Naisten varautuminen tulevaisuudessakin epävarmaksi oletettuun työtilanteeseen jättämällä lapset hankkimatta (ks. velvoite ja optimointi edellä) ja työnantajien valmistautuminen nuorten naistyöntekijöiden spekuloituun äitiyteen solmimalla vain määrääkaikaisia työsuhteita näyttävät aineistossa muodostavan noidankehän. Monet kirjoittajat, muun muassa seuraava vakityön puuttumisen takia lapsettomaksi itsensä positioiva nainen, kritisoivat työmarkkinoiden epätasa-arvoistavia käytäntöjä:

Uskallan väittää, että tämän vuoksi Suomessa ei edelleenkään vuonna 2018 ole nuorille naisille tarjolla vakituista työtä: ”Ei nuorta naista kannata palkata, sillä kohtahan se jää äitiyslomalle kuitenkin.” (Kirjoitus 10)

Samalla työnantaja, jolle naistyöntekijät edustavat taloudellista riskiä, näyttää aineiston perusteella oletusarvolta, jota kyllä kritisoidaan, mutta jolle ei ole tarjolla vastaesimerkkejä. Mieliopidekirjoittelussa tullaankin diskursiivisesti uusintaneeksi edellä kuvailtua ennakoinnin noidankehää.

Varautumisesta pahimpaan kirjoitetaan aineistossa muita ulottuvuuksia harvemmin suhteessa yksilötoimijoihin. Juuri heidän oletetaan voivan vaikuttaa syntyvyyteen, jolloin ei ole tarpeenkaan puhua siitä, miten heidän tulisi valmistautua syntyvyyden tason laskemiseen. Varautumisen ulottuvuus on voimakkaimmin esillä silloin, kun kirjoitetaan työnantajien sekä poliittisten ja valtionhallinnollisten toimijoiden näkökulmasta. Koska valtion ei ajatella voivan puuttua kansalaistensa lisääntymispäätöksiin, vähenevään syntyvyyteen voi vain ”sopeutua”. Tässä kirjoittaja toppuuttelee syn-

tyvyyskeskustelussa tarjottuja ratkaisumalleja toden ilmiön olevan liian monimutkainen politiikka-toimin ratkaistavaksi:

Siksi politiikankin pitää tunnustaa rajansa: työelämää voi parantaa ja perheitä tukea, mutta syntyvyyttä on vaikea ohjailta. Toteutuneeseen tasoon pitää vain sopeutua. (Kirjoitus 7)

Siinä missä ”nuorista aikuisista” kirjoitettaessa korostetaan yksilön lapsitoiveita, toimijuutta ja vapautta valita, maahanmuuttajat näyttävät aineistossa olevan useammin valtion väestöpoliittisten toimien kohteena. Vain kahdessa yhdeksästä kirjoituksessa, joissa vähintäänkin mainitaan maahanmuuttajat tai turvapaikanhakijat, käsitellään heidän toiveitaan ja tarkastellaan heitä myös mahdollisina vanhempina, mutta näissäkään maahanmuuttajat eivät itse ole äänessä. Toisessa kirjoituksesta ehdotetaan maahanmuuton lisäämisen sijaan jo maassa asuvien ulkomaalaistaustaisten työllistämistä korostaen maahanmuuttajien omia toiveita:

Suomessa on paljon korkeasti koulutettuja ja erikäisiä ihmisiä – niin kantaväestössä kuin maahanmuuttajissakin –, jotka haluavat motivoivaa ja osaamista vastaavaa työtä. – Työllistymisellä uskoisi olevan myös tervehdyttävä vaikutus alhaiseen syntyvyyteen. Perheen perustaminen tai perhekoon kasvattaminen vaatii taloudellista vakautta eikä kaiken maailman ”synnytystalkoita”. (Kirjoitus 6)

Maahanmuuttajat muotoutuvat aineistossa omaksi kategoriakseen, jota käsitellään pääasiassa väestöosana ja työvoimaresurssina. Aineistossa kirjoitetaan ”kirstyvistä kilpailusta koulutetuista maahanmuuttajista”, maahanmuuton ”täydestä hyödyntämisestä” ja sen ”valikoivasta” ja ”Suomen tarpeiden” mukaisesta edistämisestä. Myös kahdessa maahanmuuttajien omia toiveita käsittelevässä tekstissä toisaalta korostetaan heidän haluaan ja valmiuttaan tehdä työtä ”vaikka pienemmällä palkalla”. Maahanmuuttajat näyttäytyvät ensisijaisesti työntekijöinä ja työikäisen väestön osana. Valtion ajatellaan voivan varautua vähenevään syntyvyyteen vahvistamalla työperäistä maahanmuuttoa

ja maahanmuuttajien työllistymistä. Kiinnittämällä huomiota maahanmuuttajien rooliin syntyvyyspuheissa voimme saada aavistuksen siitä, keiden Suomessa toivotaan lisääntyvän.

Vaikka syntyvyyspuheen perusteella valtiolla on velvollisuus varautua vähenevään syntyvyyteen, valtiosta ja työnantajista kirjoitettaessa velvollisuus kuitenkin ei saa samanlaista affektiivista latausta kuin yksilötason ennakoitua käsiteltäessä. Ennakkoinnille onkin keskeistä, miten se kiinnittyy affektiivisella tavalla juuri yksilöihin.

MAHDOLLISUUS

Syntyvyyden väheneminen tuotetaan aineistossa pääasiassa ongelmaksi. Huolipuhe on niin dominoivaa, ettei juuri kukaan eksplisiittisesti kuvaile syntyvyyden vähenemistä mahdollisuutena. Mahdollisuudet tulevat esiin vihjailuna väkiluvun kasvun ja ilmastonmuutoksen välisestä yhteydestä sekä yksilötasolla viittauksena lastensaannin valinnanvapauden lisääntymiseen. Eräät ekologian ja evoluutiobiologian asiantuntijoiksi asemoituvat kirjoittajat pitävät syntyvyyden vähenemistä mahdollisuutena ympäristön ja kestävyysnäkökulmasta:

Maapallon, ihmiskunnan ja suomalaisten oman hyvinvoinnin kannalta pienempi määrä suomalaisia on myönteinen asia. Millaista väestöpolitiikkaa Suomessa pitäisi toteuttaa? Aidosti kestävä yhteiskunta vaatii solidaarisuutta ihmisten kesken sekä ihmisen ja luonnon välillä. (Kirjoitus 21)

Syntyvyyspuheen kyseenalaistukset esitetään kysymysmuodossa tai muutoin pehmentelevin sanankääntein. Lainauksen taustaoletuksena on malthusilainen logiikka, jossa väkiluvun ja ympäristökuormituksen ajatellaan korreloivan keskenään (Malthus 1798). Jade Sasserin (2018) mukaan malthusilainen ympäristöpoliittinen puhe ohjaa erityisesti naisia ottamaan vastuuta ympäristöstä hallitsemalla omaa hedelmällisyyttään ja seksuaalisuuttaan yhteisen hyvän vuoksi.

Yksilöiden valintojen tasolla syntyvyyden väheneminen ja vapaaehtoinen lapsettomuus yhdistetään myös suoraan ennakkoinnin hyveeseen ja valin-

nanvapauteen, joka on individualismissa voimakas peruste. Vapaaehtoinen lapsettomuus mahdollistaa joidenkin kirjoittajien mukaan harrastamista, hyvinvointia ja matkustelua. Myös sen, ettei tarvitse kantaa suunnatonta vastuuta, voi nähdä mahdollisuutena:

Olen kolmekymppinen, pitkässä parisuhteessa oleva nainen, ja keskustelemme lapsista viikoittain mieheni kanssa. Teemme molemmat vaativaa, itsellemme mielekäästä työtä. Pidämme hyvästä ruoasta ja säännöllisestä urheilusta, kuten suurin osa lapsettomista hyvätuloisista pariskunnista. – – Pelkään, mitä kompromisseja joutuisin lapsen saamisen takia tekemään, mutta samalla pelkään, mistä jäisin lapsettomana paitsi. Koen helpotusta, kun tapaan ystäviäni vastasyntyneidensä kanssa: tiedän, ettei minun tarvitse itse kantaa samaa vastuuta. (Kirjoitus 19)

Joissakin lapsettomuutta puoltavissa kirjoituksissa toistuukin syntyvyyden vähenemiseen usein liitetty havainto, että nuoret aikuiset arvostavat entistä enemmän työuraa, harrastuksia, matkustelua ja hyvinvointia, joita lasten saamisen ajatellaan vaikeuttavan (myös Rotkirch ym. 2017). Aineistossa esiintyvä voimakas konsensus äitiyden negatiivisista vaikutuksista naisten työuraan saa kyseenalaistamaan väitteen, että uran laittaminen vastakkain lastensaannin kanssa olisi nuorille naisille sellainen arvovalinta, jollaiseksi se on liikaa ennakoitua arvostelemissa kantaaottavissa kirjoituksissa (ks. edellä optimointi) ja syntyvyyspuheissa laajemminkin kehystetty.

KOHTI MONINAISEMPAA SYNTYVYYSKESKUSTELUA

Olemme analysoineet, miten *Helsingin Sanomien* syntyvyyden vähenemistä käsittelevissä kantaaottavissa kirjoituksissa tuotetaan Adamsin, Murphyn ja Clarken (2009) käsitteellistämää ennakoitua normatiivisena tapana jäsentää yksilöiden suhdetta syntyvyyspuoleen. Olemme tarkastelleet yksilöiden ja varsinkin lisääntymiskäisten naisten diskursiivista asemoimista omaa, kansallista ja globaalia tulevaisuutta ennakoiviksi toimijoiksi. Analyysi jä-

senneltiin mukaillen Adamsin ja kumppaneiden (ema.) erittelyä ennakoinnin viiteen ulottuvuuteen: velvollisuuteen, abduktioon, optimointiin, varautumiseen ja mahdollisuuteen.

Monissa aineiston kohdissa on samanaikaisesti läsnä monia eri ennakoinnin ulottuvuuksia. Ne eivät olekaan toisiaan ulossulkevia kategorioita vaan saman ennakoivan orientaation eri tasoja. Ennakoinnin velvoittavuus tulee aineistossa näkyviin pääasiassa yksilötasolla ja erilaisten tunnesanojen kautta. Abduktiivinen päättely liikkuu ajassa, menneisyyden, nykyhetken ja tulevaisuuden välillä, mutta myös eritasoisten ilmiöiden välillä. Yksilön lapsipäätöksistä vedetäänkin suora yhteys niin kansalliseen syntyvyysshuoleen kuin globaaliin ilmastokriisiin.

Aineistossa tuotetaan nuorista aikuisista ennakoivia ja optimoivia toimijoita, jotka pyrkivät ajoittamaan lasten saamisen parhaaseen mahdolliseen työtilanteeseen, hedelmällisyyden kannalta parhaaseen ikään ja ihanteelliseen parisuhdetilanteeseen. Syntyvyysshuolen yksilötoimijuus rajataan diskursiivisesti merkitsemään juuri laskelmoivaa ja parhaaseen mahdolliseen kurottelevaa toimijuutta. Optimoinnin ja kaiken ennakoinnin kääntöpuolena on epävarmuus, sillä tulevaisuus muuttuu alati eikä sitä voi koskaan täysin ennustaa.

Varautuneisuus sukupuolittuu kanta-aottavissa kirjoituksissa koskemaan naisia, jotka valmistautuvat lastensaannin uravaikutuksiin ja synnytyksen riskeihin lykkäämällä lasten saamista tai jättämällä sen kokonaan tekemättä. Varautuneisuuden lisäksi mahdollisuuden kategoria esiintyy aineistossa muita ulottuvuuksia vähemmän. Syntyvyyden vähenemiseen tai sen ennalta tietämiseen ei juuri liitetty positiivisia merkityksiä.

Siinä missä velvollisuuden, abduktion ja optimoinnin ulottuvuudet kuuluvat aineistossa usein yksilöiden lastensaantia koskeviin pohdintoihin ja kannanottoihin, varautuminen ja mahdollisuus koskevat useammin työnantaja ja väestöpolitiikka. Vaikka tarpeesta syntyvyyden lisäämiseen ollaan aineistossa lähes yksimielisiä, valtion vaikuttamista syntyvyyteen pidetään ei-toivottavana ja jopa mahdottomana. Lasten saamiseen suhtaudutaan pääasiassa syvästi yksityisenä asiana. Valtion ja yksilön suhdetta määrittää aineistossa yksilön va-

linnanvapaus, jolle poliittisten toimien tulee vain luoda tilaa. Tämän yksilökeskeisen lähestymistavan kääntöpuolena on kuitenkin vapauden mukanaan tuoma vastuu. Diskursiivisesti tuotettu kansallinen syntyvyyskriisi sysätään yksilöiden ratkaistavaksi. Vaikka ennakoinnin kieli on syntyvyyskeskustelussa usein sukupuolineutraalia, koskevat monet lastensaamiseen liittyvät ennakoinnin alueet, kuten työllisyys, hedelmällisyys, parisuhde ja lapsen hyvinvoinnin turvaaminen, tulkintamme mukaan erityisesti naisia. Siksi ajattelemme syntyvyyskriisin ennakoinnin velvoitteen kiinnittyvän juuri naisiin, vaikka tätä ei tarkastelemassamme aineistossa aina eksplisiittisesti ilmaistakaan.

Mielipidekirjoitusten perusteella vaikuttaa siltä, että vaikka yksilö ei haluaisi hankkia lapsia tai suhtautuisi skeptisesti syntyvyysshuoleen, hänen täytyy jollakin tavalla ottaa kantaa ja suhteuttaa valintansa tähän yhteiskunnalliseksi huoleksi tuotettuun demografiseen muutokseen. Maahanmuuttajat muuttuvat aineistossa kuitenkin omaksi ryhmäkseen, josta puhutaan useammin väestönosana ja työvoimaresurssina kuin ennakoivina toimijoina, eikä heidän toiveitaan mahdollisina vanhempina juurikaan tarkastella.

Suomessa perheitä tuetaan järjestelmätasolla runsaasti: perhe-, työ- ja sosiaalipolitiikka huomioivat lapsiperheet varsin kiitettävästi. Siksi suomalaisessa syntyvyyskeskustelussa pohditaankin korostuneesti sitä, miksi nämä edut eivät nosta syntyvyytlukuja, sekä sitä, millaiset politiikkatoimet toimisivat kannustimina hankkia lapsia tai laajemmin elää lapsiperheenä. Esitämme, että yhteiskunnan huolehtimisen ulkopuolelle jää kuitenkin paljon inhimillisiä merkityksiä. Uusliberaalissa yhteiskunnassa varsinkin nuoret naiset, joiden kehoihin syntyvyysshuoli osuu, kantavat yksilöllistävää vastuuta koulutuksestaan, työpaikastaan, onnellisuudestaan ja koko elämästään. Ennakoinnin ulottuvuuksien tarkastelu tuo esiin, miten moniin elämänalueisiin tulevaisuuteen suuntaava affektiivinen orientatio vaikuttaa ja auttaa tunnistamaan sen monet toimintalogiikat. Ennakoinnin normi velvoittaa kaiken saatavilla olevan tiedon huomioimiseen myös lapsipäätöksiä tehdessä. Ennakoinnin tunnemaistaan kuuluu usko hallintaan; ajatus siitä, että itsen, oman lapsen, parisuhteen ja samalla yhteiskunnan

ja ilmastonkin kannalta parhaan mahdollisen valinnan tekeminen on mahdollista, jos vain hankimme tietoa, harkitsemme riskejä ja mahdollisuuksia sekä valmistaudumme tulevaan. Samalla varmoja vastauksia moniin lasten saamista ja sen ajoittamista ohjaaviin kysymyksiin ei ole. Alati muuttuvan tulevaisuuden täydellinen hallinta on lähtökohtaisesti mahdotonta, ja työn ja elämän prekaariuden uhka tekee ennakoinnista yhä haastavamman ja affektiivisesti latautuneemman projektin. Elämisen ehdot näyttäytyvät epävarmoina ja ennustamattomina, vaikka huolet ja uhat eivät välttämättä aktualisoiduisikaan.

Helsingin Sanomien kanta-aottavat kirjoitukset vuoden 2018 lopulta vuoden 2019 loppupuolelle kommentoivat syntyvyyttä pääasiassa varsin kapeasta perheellistymiskäsityksestä katsoen. Samalla ne osallistuvat heteroydinperheen kulttuurisen normin tuottamiseen. Yhteiskunnassa kuitenkin keskustellaan monivivahteisemmin kuin analysoimamme tekstit antavat ymmärtää. Perhe- ja läheissuhteita monipuolistavaa keskustelua käydään enenevästi sekä koronakriisin alkuvaiheessa roihahtaneessa ”läheisten” tapaamista koskevassa debaatissa että tutkimuksissa esimerkiksi sateenkaari-perheistä (Lahti ym. 2020) tai yksinelämisestä (esim. singlehoodstudies.net). Näkisimme mieluisesti näiden keskustelujen ja syntyvyykseskustelun lähenevän toisiaan siten, että ennakoinnin vaade ei kiinnittyisi niin velvoittavasti nuoriin naisiin kuin se nyt tulkintamme mukaan tekee. Tarvitaan työtä sen edistämiseksi, että epävarmuudessa ennakointi tapahtuisi laajemmassa mahdollisuushorisontissa kuin cis-heteroydinperhenormin sallimissa lisääntymisen rajoissa.

Perheen rajat ovat alkaneet liudentua kattamaan myös muita kumppanuksia kuin verisukulaiset, mutta muutos on hidasta. Anna-Maija Castrén ja Riitta Högbacka (2014) ovat ero- ja adoptio-perheitä tutkiessaan todenneet, että kulttuurista tilaa laajennet-

le perhekäsitykselle syntyy vaikeasti, koska monet tahot, perheenjäsenet itsekin, kyseenalaistavat sosiaalisen perheen riittävyttä. Perhekäsitykset ovat kuitenkin historiallisesti rakentuneita ja jatkuvasti muuttuvia (esim. Yesilova 2009; Forsberg & Nätkin 2016; Eerola & Pirskanen 2018; Ilmakunnas & Lahtinen 2021). Siksi visioimme, että laajennetun perhekäsityksen ja kaikkea elävää kunnioittavan elämänsänteen myötä huoli syntyvyydestä asettuisi uuteen kehykseen, kenties hieman sensuuntaiseen kuin Donna Harawayn (2016) kumppanuusajattelussa. Syntyvyyden lisäämisen sijaan keskeisiä olisivat silloin elämää ylläpitävät suhteet myös muuhun eliökuntaan. Jos läheisen tunnesiteen ja hoivasuhteen kautta muodostuva perhe olisi kulttuurisesti helpposti ymmärrettävä ja tunnustettu ajatus, tällaisten sitteiden luominen voisi riittää tulevaisuuden suunnitelmaksi. Puristava vastuu kaiken tapahtuvan ennakoinnista ei kiinnittyisi sitkeimmin heihin, joilla on oletettavasti reproduktiokykyinen keho.

YTK Jenna Siivonen on sosiologian maisteriopiskelija Tampereen yliopistossa ja Lisääntymisen tulevaisuus -hankkeen koordinaattori. Lisäksi hän toimii tutkimusavustajana väestökehitykseen liittyvän sosiologisen tutkimustyön parissa. Siivonen on käsitellyt sukupuolistunutta syntyvyyshuolipuhetta sekä kandidaatin- että pro gradu -tutkielmassaan.

HTT, dosentti Hanna-Mari Ikonen työskentelee sosiaalitieteiden yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopistossa. Hänen tutkimusintresseihinsä kuuluvat sukupuolistunut työelämä ja se, miten nykytyön ja -talouden vaatimukset leviävät laajalle elämään, muotoilevat subjektiviteetteja ja tuottavat prekaareja tunnerakenteita.

Kiitokset tuesta ja kommentista Riikka Homaselle, Lotta Hautamäelle sekä erityisesti Mianna Meskukelle.

KIRJALLISUUS

- Adams, Vincanne, Murphy, Michelle & Clarke, Adele E. (2009) Anticipation: Technoscience, Life, Affect, Temporality. *Subjectivity* 28:1, 246–265.
- Adkins, Lisa (2008) From Retroactivation to Futurity: The End of the Sexual Contract? *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 16:3, 182–201.
- Ahmed, Sara (2004) Affective Economies. *Social Text* 22:2, 117–139.
- (2014) *Cultural Politics of Emotion*. Second edition. Edinburg: Edinburgh University Press.
- Alakärppä, Outi, Sevón, Eija & Rönkä, Anna (2020) Perheen perustamisen odotukset nuorten lapsettomien naisten elämäkulussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 85:1, 5–16.
- Berlant, Lauren (2011) *Cruel Optimism*. Durham (N.C.): Duke University Press.
- Castrén, Anna-Maija & Högbäck, Riitta (2014) Avautuuko perhe? Eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden dynamiikka perhesidoksissa. *Sosiologia* 51:2, 106–122.
- Davies, Bronwyn & Harré, Rom (1990) Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 20:1, 43–63.
- Eerola, Petteri & Pirskanen, Henna (toim.) (2018) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu?* Tampere: Vastapaino. Suomentaneet Virpi Blom & Kaarina Hazard.
- Fleming, Sean (2020) Cash for babies: How Europe Is Tackling Its Falling Birthrate. *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/agenda/2020/02/europe-ageing-population-migration-birthrate/> (haettu 19.2.2022).
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2016) Families in the Future: Stories of Finnish Students. *Journal of Comparative Family Studies* 47:1, 27–43.
- Grönholm, Pauliina (2020) Suomen syntyvyys kääntyi juuri nousuun, kun päälle iski ”epävarmuksien epävarmuus” – tutkija Anna Rotkirchin mukaan koronaepidemia osoitti suomalaisten vahvuuden. *Helsingin Sanomat* 16.6.2020. <https://www.hs.fi/paivanlehti/16062020/art-200006542276.html> (haettu 2.4.2021).
- Haraway, Donna (2016) *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press.
- Hays, Sharon (1996) *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Helén, Ilpo (1997) *Äidin elämän politiikka: Naisukupolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Homanen, Riikka (2017) Enabling and Controlling Parenthood in Publicly Provided Maternity Healthcare: Becoming a Parent in Finland. *Sociology of Health & Illness* 39:3, 443–457.
- Human Fertility Database (2021) Max Planck Institute for Demographic Research (Germany) and Vienna Institute for Demography (Austria). <https://www.humanfertility.org> (haettu 24.9.2021).
- Huttunen, Kristiina & Kellokumpu, Jenni (2016) The Effect of Job Displacement on Couples’ Fertility Decisions. *Journal of Labor Economics* 34:2, 403–442.
- Häkkinen, Henri (2021) Tilastokeskus: Syntyvyys kääntyi nousuun ensimmäistä kertaa kymmeneen vuoteen. *Helsingin Sanomat* 21.1.2021. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007754909.html> (haettu 2.4.2021).
- Ikonen, Hanna-Mari (2021) Saada kaikki ja olla onnellinen: äitiryittäjäyys tuottavuuden ja affektien aikakaudella. *Sosiologia* 58:3, 219–234.
- Ilmakunnas, Johanna & Lahtinen, Anu (toim.) (2021) *Perheen jäljillä – Perhesuhteiden moninaisuus Pohjolas- sa 1400–2020*. Tampere: Vastapaino.
- Isola, Anna-Maria (2013) *Sukupuoli ja syntyvyyden retoriikka Venäjällä ja Suomessa 1995–2010*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7674-9> (haettu 20.2.2022).
- Jalovaara, Marika (2020) *neferblog: Syntyvyys tuskin pomppaa nälkävuosien tasolle*. <https://sites.utu.fi/nefer/neferblog-nalkavuodet/> (haettu 14.4.2021).
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 17–47.
- Jokinen Eeva (2013) Prekaari sukupuoli. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 26:1, 5–18.
- Jokinen, Eeva, Venäläinen, Juhana & Vähämäki, Jussi (2015) Johdatus prekaarien affektien tutkimukseen. Teoksessa Jokinen, Eeva & Venäläinen, Juhana (toim.) *Prekrisaatio ja affekti*. Jyväskylä: Jyväskylän

- yliopisto, 7–30.
- Kolehmainen, Marjo (2021) Parisuhteen tunnesäännöt. Teoksessa Brunila, Kristiina, Harni, Esko, Saari, Antti & Ylöstalo, Hanna (toim.) *Terapeuttinen valta. Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 195–215.
- Kurronen, Sanna (2021) Syntyvyys syvyyksissä. Pessimismi varjostaa synnytyksikäisten näkymää. *EVA Analyysi No 90*. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2021/03/eva-analyysi-no-90.pdf> (haettu 4.4.2021).
- Lahti, Annukka, Aarnio, Kia, Moring, Anna & Kerppola, Jenni (toim.) (2020) *Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lee, Ellie, Bristow, Jan, Faircloth, Charlotte & Macvarish, Jennie (2014) *Parenting Culture Studies*. London: Palgrave Macmillan.
- Malthus, Thomas [1798] (1970) *An Essay on the Principle of Population*. New York: Penguin.
- Marks, Elizabeth, Hickman, Caroline, Pihkala, Panu, Clayton, Susan, Lewandowski, Eric R., Mayall, Eloise E., Wray, Britt, Mellor, Catriona & van Susteren, Lise (2021) *Young People's Voices on Climate Anxiety, Government Betrayal and Moral Injury: A Global Phenomenon*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3918955> (haettu 20.2.2022).
- McRobbie, Angela (2007) Top Girls? Young Women and the Post-Feminist Sexual Contract. *Cultural Studies* 21:4–5, 718–737.
- Meskus, Mianna (2009) *Elämän tiede: Tutkimus lääketieteellisestä teknologiasta, vanhemmuudesta ja perimän hallinnasta*. Tampere: Vastapaino.
- Metelinen, Sami (2020) Näitä Suomi murehtii. Ykkösuhaaksi on noussut talouskriisi. *EVA Analyysi No 83*. https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2020/06/no_84.pdf (haettu 4.4.2021).
- Miettinen, Anneli (2015) *Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisien lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia*. Perhebarometri 2015. Helsinki: Väestöliitto ry.
- Miettinen, Anneli & Jalovaara, Marika (2020) Unemployment Delays First Birth But Not for All. Life Stage and Educational Differences in the Effects of Employment Uncertainty on First Births. *Advances in Life Course Research* 43. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2019.100320> (haettu 1.5.2022).
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2008) *Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet*. Perhebarometri 2008 E34. Helsinki: Väestöliitto ry, Väestöntutkimuslaitos.
- Mykkänen, Pekka (2021) Laaja tutkimus kertoo syvästä ilmastoahdistuksesta: Lähes puolet suomalaisnuorista epäroi lasten hankkimista ja ajattelee hallituksen valehtelevan. *Helsingin Sanomat* 15.9.2021. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008264419.html> (haettu 31.1.2022)
- Niskakangas, Tuomas (2018) Uusi väestöennuste julkistetaan tänään, eikä sitä ole koskaan ennen pelätty näin. *Helsingin Sanomat* 15.11.2018. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005901051.html> (haettu 2.4.2021).
- Nurmi, Eero (2014) Syntyvyys laskussa – Pitkittynyt taantuma vähentänyt lapsentekohaluja. *YLE* 13.2.2014. <https://yle.fi/uutiset/3-7086205> (haettu 31.1.2022).
- Närvi, Johanna (2014) *Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut*. Tutkimus 122. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Nätkin, Ritva & Vuori, Jaana (2007) Perhetyön tieto ja kritiikki. Teoksessa Nätkin, Ritva & Vuori, Jaana (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 7–38.
- Patosalmi, Mervi (2011) Reproduktiivinen toimijuus ja väestöpolitiikka. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 24:4, 53–57.
- Paulavaara, Päivi (2013) Taantuma jäädytti monen parin vauvahaaveet. *Helsingin Sanomat* 3.11.2013. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002685906.html> (haettu 31.1.2022).
- Pekkola, Juhani & Lehtonen, Olli (2016) Valmistautuminen työelämään siirtää lasten hankintaa opiskeluun, talouteen ja asumiseen liittyvien haasteiden kautta. *Työelämän tutkimus – Arbetslivsforskning* 14:3, 328–345.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pälli, Pekka & Lillqvist, Ella (2020) Diskurssianalyysi. Teoksessa Luodonpää-Manni, Milla, Hamunen, Markus, Konstenius, Reetta, Miestamo, Matti, Nikanne, Urpo & Sinnemäki, Kaius (toim.) *Kielen tutkimuksen menetelmiä II*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 374–411.
- Repo, Jemina (2011) *The Biopolitics of Gender*. Oxford: Oxford University Press.
- Rokkonen, Lilli (2020) *Prekaari äitiys. Kertomuksia palkkatyön reunamilta*. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Rotkirch, Anna, Tammisalo, Kristiina, Miettinen, An-

- neli & Berg, Venla (2017) *Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista*. Perhebarometri 2017. Helsinki: Väestöliitto ry, Väestötutkimuslaitos.
- Rottenberg, Catherine (2014) Happiness and the Liberal Imagination: How Superwoman Became Balanced. *Feminist Studies* 40:1,144–168.
- Sasser, Jade (2018) *On Infertile Ground. Population Control and Women's Rights in the Era of Climate Change*. New York: NYU Press.
- Sutela, Hanna (2013) *Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984–2008*. Tutkimuksia 259. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sutela, Hanna, Pärnänen, Anna & Keyriläinen, Marianna (2019) *Digiajan työelämä –työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018*. Helsinki: Tilastokeskus.
- SVT= Suomen virallinen tilasto (2020) *Syntyneet* [verkojulkaisu]. ISSN=1798-2391. 02 2019. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/synt/2019/02/synt_2019_02_2020-12-04_tie_001_fi.html (haettu 17.1.2021).
- Tilastokeskus (2021) *Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2021*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Vanha-Majamaa, Anton (2019) Lapseton Suomi. *Image* 28.3.2019. <https://www.apu.fi/artikkelit/lapseton-suomi> (haettu 31.1.2022).
- Van Leeuwen, Theo (2007) Legitimation in Discourse and Communication. *Discourse & Communication* 1:1, 91–112.
- Vikat, Andres (2004) Women's Labour Force Attachment and Childbearing in Finland. *Demographic Research* 3:8, 177–212.
- Vuorinen-Lampila, Päivi (2018) *Korkeakoulutuksen eriytyvät työelämätulokset*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7529-6> (haettu 20.2.2022).
- Yesilova, Katja (2009) *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

DISCURSIVE PRODUCTION OF ANTICIPATORY SUBJECTS IN OPINION PIECES ON BIRTH DECLINE

The decline in birth rates is a hotly debated topic. The reasons for the decline have been sought in the precariousness of working life, the difficulty of reconciling work and childcare, and the unattractiveness of family life in a culture of extended youth. We supplement this discussion by examining the dimensions of anticipation theory in opinion pieces on the decline in the birth rate published in the newspaper *Helsingin Sanomat* in 2018–2019. Using discourse analytic tools, we show how these writings produce anticipatory subjects and how anticipation is produced, especially for young women, as the normatively correct approach to having children. In the writings, especially working life is associated with uncertainty, which, when combined with the uncertainty of getting children, makes the act of anticipating the future a challenging and affectively charged project. Finally, we envision a society where creating life-sustaining relationships would be a sufficient plan for the future, regardless of gender.

KEYWORDS: ANTICIPATION, BIRTH RATES, CHILDLESSNESS, DISCURSIVE, PRECARIOUSNESS